

การศึกษาวิเคราะห์ วรรณกรรมมหาเวสสันดรชาดก : กรณีศึกษาชูชกกัณฑ์ ในคัมภีร์ใบลาน อักษรขอม

พระสมหมาย ปวโร (ติตะปัน)

สาขาวิชา พระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประวัติของชูชก ที่ปรากฏในวรรณกรรมเวสสันดร อักษรขอม เพื่อศึกษาบุคลิกลักษณะ และคุณสมบัติของชูชกในวรรณกรรมเวสสันดรอักษรขอม เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าในแง่มุมต่างๆที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมเวสสันดร อักษรขอม ชูชกกัณฑ์ หลักธรรม การปกครอง วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การศึกษา ผลวิจัยพบว่าวรรณกรรมเรื่องมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมรที่นำมาศึกษานี้ จากหลักฐานพบว่า มหาเวสสันดรชาดกของประเทศกัมพูชาเป็นงานพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช(พระองค์ด้วง) ซึ่งพระองค์ประสูติในปี พ.ศ. ๒๓๓๙ และทิวงคตในปี พ.ศ. ๒๔๐๓ นั้นจริงตามที่ ลี ธามเตง กล่าวไว้ และเป็นผู้จารในปีพุทธศักราช ๒๔๖๒ ภาษาที่ใช้แต่ง วรรณกรรมเรื่องมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชก ฉบับอักษรขอม ที่นำมาศึกษาในครั้งนี้ ใช้ตัวอักษรขอมจารลงบนใบลาน ไทยเรียกตัวอักษรชนิดนี้ว่า อักษรบรรจง เขมรเรียกว่าอักษรมูลชูชกมีบุคลิกลักษณะ และคุณสมบัติของชูชกในวรรณกรรมเวสสันดรอักษรขอมชูชก เป็นชาวบ้านพราหมณ์ชื่อทุนนวิภูฐะ ในกาลิงครรัฐ มีบิดานามว่าโตลกพราหมณ์ มารดานามว่า นางจันตีพราหมณี เมื่อบิดา มารดาตายหมด อาศัยอยู่กับลุงป้า ที่หมู่บ้านทุนนวิภูฐะ ได้นางอมิตตาเป็นภรรยา บุคลิกภายนอกของชูชก หมายถึง กิริยามารยาทของชูชกที่แสดงออกถึงวิพรรณนาถึงรูปร่างลักษณะของชูชกไว้เพียงสั้น ๆ ว่าชูชกนั้นเป็นพราหมณ์บุรุษไทย ๑๘ ประการ

ศึกษาในแง่ของหลักธรรม การปกครอง วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การศึกษา วัฒนธรรม ประเพณี และค่านิยมที่มีในยุค พุทธศักราช ๒๔๖๒ ความเป็นอยู่ของผู้คนในสมัยนั้น อย่างเรียบง่าย มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน เอื้อเฟื้อเผื่อ ช่วยเหลือในยามทุกข์ยาก มีอาชีพในการทำเกษตรกรรม ตามเศรษฐกิจที่พอเพียง อาชีพที่ได้รับความนิยมมาก ก็คือการได้เข้ารับราชการอยู่ในวัง การแต่งกายก็ยัง นุ่งผ้าถุงโจงกระเบน การตกแต่งความงามก็อาศัยธรรมชาติ เช่น ขมิ้น เป็นต้น คติความเชื่อไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ เชื่อฤกษ์ยาม เชื่อหลักการทางศาสนาพุทธ คือ บาป

บุญ คุณโทษ มีความละเอียดถี่ถ้วน ก้าวบาท มีความกตัญญูทศเวที เคารพนับถือในพระพุทธศาสนา
อย่างสูง

ABSTRACT

History holds a punch. The letter appeared in the literature Vessantara Khmer temples that house the million strong under the HuaiMuang Si Sa Ket. A study of Literature. Literary sources. Development of contemporary literary fiction. here for great literature Vessantara monks held punch. The Khmer language is used in this study. Of evidence found. Vessantara a great allegory of Cambodia celebrates King Rama Harirak (He beetle) that he was born in the year 2339 and in year 24๐3 the true Tiwgct by the State during President Lee said. the 2462 Act and is a professor in the English composers. here for great literature Vessantara hit the monks held strongly that the value of this study. Letters to the moraine on the patio. Thailand called Khmer calligraphy characters of this font called font information. Schuh has a personality. And properties held the literature Vessantara Punch Punch holds the Khmer alphabet. The capital is home to a Brahmin named John Law a in link state is known as the father and mother as she grew A. Chan Brahmin Brahmin parents died when I was living with my aunt. John Reap the village rules. Mrs. Mitchell was the wife's eyes. The character of the vertical punch to punch manners of expression that holds the poet describes the shape of the vertical punch is just a short punch that holds a Brahmin Burus ๑8 factors.

In terms of the principles of government, cultural, economic, educational, cultural tradition. The values contained in the 2462 Act being of the people in those days. Simple. The mutual aid. Generous spread. Help in times of adversity. A career in agriculture. Sufficient economy. Career that has been very popular. It is to enter service in the palace. The dress also. Loincloth wearing sarongs. Finishing the natural beauty is so entrenched that auspicious astrological superstitious belief that the principle of Buddhism is to sin against me, you are the shame of sin, evil, fear and gratitude. Highly respected in Buddhism.

๑.บทนำ

กัณท์ ชู ช ก^๑ เป็น เรื่อง ที่ พระพุทธเจ้าจะทรงเล่าเรื่องในอดีตชาติก่อนที่จะทรงเล่า นั้น ต้องมีคนอาราธนา ก่อนจึงจะทรงเล่า ดังเรื่องเวสสันดรชาดก ทรงเล่าเมื่อครั้งเสด็จไปโปรดพระประยูรญาติที่วัดนิโครธาราม เมืองกบิลพัสดุ์ มีพระประยูรญาติบางส่วนไม่ยอมละทิ้งฐิแสดง ความเคารพ พระองค์จึงทรงทรงแสดงความอิทธิปาฏิหาริย์ และเกิดเป็นฝนสีแดง เรียกว่า ฝนโบกขรพรรษตกลงมา พระสงฆ์สาวกทั้งหลายซึ่งเข้าเฝ้าอยู่ ณ ที่นั้นประหลาดใจและพากันพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า ไม่เคยเห็นฝนชนิดนี้ตกมา

ก่อนเลย พระพุทธเจ้าบอกว่าเคยตกมาครั้งหนึ่ง สมัยพระองค์เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร พระสงฆ์สาวกทั้งหลายจึงอาราธนาให้ทรงเล่า เรื่องในอดีตชาติที่เกี่ยวกับพระองค์เองมีถึง ๕๔๗ เรื่อง และที่ปรากฏอยู่ในพระสุตตันตปิฎกเล่ม อันเป็นคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนานั้น เป็นพระชาติสุดท้ายของมหาบุรุษ ทรงเป็นพระเวสสันดร เป็นชาติที่ยิ่งใหญ่ และเป็นชาติที่สำคัญในการบำเพ็ญบารมี ในเรื่องนี้ชูชก เป็นผู้มีบทบาท สำคัญ ในการช่วยให้การบริจาทานของพระเวสสันดรให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นมหากาพย์บุคคลที่เป็นตัวละครในชาดกที่สำคัญคือ ชูชก ทำให้เนื้อเรื่องเวสสันดรเกิดอรรถรสของการฟังและการอ่าน นักปราชญ์ได้พรรณนาและบรรจุแต่งให้ชูชกมีบทบาทที่หลากหลาย มีทุกด้าน ด้านร่างกาย กริยา มารยาท ความยโสโอหัง ความซื่อสัตย์ เป็นคนที่ชอบขอสั่งของโลกมาก ที่มากด้วยกิเลส ตัณหา สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่นักปราชญ์ได้บรรจุพรรณนาไว้ให้เป็นที่ตลกขบขันและขะแยงอยู่ในตัว ชูชกได้ไปหาพระเวสสันดรด้วยการขอกันทาชาลี ซึ่งเป็นพระโอรสของเวสสันดรมาเป็นคนรับใช้ ในส่วนนี้ผู้แต่งบอกว่าเป็นการบริจาทานที่ยากที่สุดในชีวิตของการบริจาทานยากต่อการให้ของพระเวสสันดร ชูชกเป็นพราหมณ์เฒ่า เทียวขอทานไปยังสถานที่ต่างๆ สามารถสะสมเงินทองได้มากมาย แต่ก็ยังเทียวร่อนเร่พเนจรขอทานไป

^๑ช. ขา. (ไทย) ๒๘ / ๑๙๑๔ / ๔๘๔.

ชูชกขอกทานมานานานเก็บเล็กผสมน้อย มีเงินถึงร้อยกหาปณะ เกรงว่าจะถูกโจรชิงเอาเงินทองไป จึงได้นำทรัพย์สินเงินทองเหล่านั้นไปฝากกับพราหมณ์ ที่เป็นเพื่อนเก่าด้วยความผิดเคืองลำบากของเพื่อนเก่านั่นเอง จึงได้อาทรัพย์สินเงินทองของเฒ่าชูชกออกมาใช้จนหมดเกลี้ยง เมื่อชูชกหวนกลับมาจากเที่ยวขอกทานกลับมาจึงได้ทวงถามทรัพย์สินเงินทองของตนที่ฝากไว้ พราหมณ์เพื่อนเก่าบอกเฒ่าชูชกไปว่า ได้ใช้จ่ายเงินทองหมดแล้ว ชูชกเฒ่าเป็นผู้มีสติปัญญา และมากด้วยเล่ห์เหลี่ยม จึงทวงถามหลายครั้ง เพื่อนเก่าก็ไม่มีให้ พราหมณ์หมดปัญญาที่จะหาเงินทองมาใช้ ชูชกจึงปรึกษากับภรรยาว่า จะยกลูกสาวให้แก่เฒ่าชูชก เพื่อเป็นการชดเชยเบี้ยฝ่ายภรรยาก็ไม่ขัดข้อง จึงยกลูกสาวที่กำลังแตกเนื้อสาวที่ชื่อว่า “อมิตตา” ให้แก่ชูชก อมิตตา นั้นเป็นคนดีมีความกตัญญูรู้คุณของบิดามารดาเมื่อไปเป็นภรรยาชูชก ก็ปรนนิบัติสามีเป็นอย่างดี สามีเฒ่าที่มีร่างกายอัมพาตก็มีได้รังเกียจแต่อย่างใด แต่กลับเป็นคนที่ขยันทำงานบ้านงานเรือน อย่างหาที่ติไม่ได้ ทำให้สามีภรรยาคู่อื่นที่อยู่บ้านใกล้เรือนเคียงอิจฉา โดยเฉพาะสามีของนางพราหมณ์เหล่านั้น เมื่อเห็นนางอมิตตาปรนนิบัติสามีดี จึงดุด่าตบตีภรรยาของตนเองว่า วัน ๆ เอาแต่รวมตัวกันนินทาผู้อื่นสร้างความโกรธแค้นให้ฝ่ายภรรยา จึงรวมตัวกันไปดักกรอุมดา อมิตตา ที่ทำน้ำทำให้นางอมิตตาอับอายขายหน้า เสียใจร้องไห้กลับไปเล่าความให้ชูชกฟัง ด้วยความแค้นใจ นางจึง

บอกชูชกว่านางจะไม่ทำอะไรทั้งสิ้น ชูชกปลอบ นางอมิตตา ว่าจะเป็นผู้ทำงานบ้าน การเรือนแทนทุกอย่าง^๒

ด้วยเหตุนี้จึงวิเคราะห์ให้เห็นภาพสะท้อนของชูชก ในด้านสังคม วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ติงาม โดยผ่านตัวละครนี้มากกว่าตัวละครอื่น แม้แต่ตัวละครที่แสดงเป็นพระมหากษัตริย์ก็ยังมีบทบาทที่น้อยกว่า ในเนื้อหากันท์ชูชกนี้ผู้แต่งพยายามแต่งให้มองเห็นภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ ดินฟ้าอากาศ อาคารบ้านเรือน อาหารการกิน เครื่องมือ เครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ จารีตประเพณี การปกครอง การศึกษาศิลปะวิทยา และความเชื่อแบบดั้งเดิม ในยุคนั้นเป็นอย่างดี ผู้วิจารณ์เห็นว่าการวิจัยเรื่องชูชกมีประโยชน์หลายด้านโดยเฉพาะหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา นำมาวิเคราะห์ให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่เชิงบูรณาการในการปกครองแบบธรรมาธิปไตย อีกทั้งการบริจาทานที่เกิดผลดี และไม่ดีต่อสังคม

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑) เพื่อศึกษาประวัติของชูชก ที่ปรากฏในวรรณกรรมเวสสันดรอักษรขอม

๒) เพื่อศึกษาบุคลิกลักษณะ และคุณสมบัติของชูชกในวรรณกรรมเวสสันดรอักษรขอม

^๒ใบลานอักษรขอม, ฉบับวัดบ้านแซว ตำบลห้วยใต้ อำเภอสุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ, พุทธศักราช ๒๕๖๒.

๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าในแง่มุมต่างๆที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมเวสสันดร อักษรขอม ชุขกัณฑ์ หลักธรรม การปกครอง วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การศึกษา

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่องการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมมหาเวสสันดรชาดก : กรณีศึกษาชุขกัณฑ์ในคัมภีร์ไบลาน อักษรขอม ฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอสุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษครั้งนี้เป็นการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

๑) ศึกษารวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชีวประวัติของชุขก จากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาเอกสาร ไบลาน และงานวิทยานิพนธ์ ออนไลน์ ที่เกี่ยวข้อง

๒) ศึกษาตำราโบราณ แปล และวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

๓) ศึกษาเปรียบเทียบด้านวรรณกรรมศิลป์และด้านสังคม ที่ปรากฏอยู่ตามความมุ่งหมายของการศึกษาและให้ผู้ชำนาญปริวรรตอักษรขอม เป็นอักษรไทย

เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ วิทยานิพนธ์ นิตยสาร วารสาร สื่อออนไลน์ และไบลาน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่นคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ วิทยานิพนธ์ นิตยสาร วารสาร สื่อออนไลน์ ไบลานและสื่ออื่น ๆ และข้อมูลที่ได้

สรุปผลและอภิปรายผลแบบบรรยาย

ตามกรอบแนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๔. ผลการวิจัย

จากศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมมหาเวสสันดรชาดก:กรณีศึกษาชุขกัณฑ์ในคัมภีร์ไบลาน อักษรขอมประวัติของชุขก ที่ปรากฏในวรรณกรรมเวสสันดร อักษรขอมประวัติของชุขกที่ปรากฏในวรรณกรรมมหาเวสสันดรชาดกอักษรขอมหรืออักษรธรรมภาคอีสานนั้น จะมีลักษณะที่คล้าย ๆ กันจะต่างกันอยู่ที่ลักษณะสำนวนทางภาษา เพราะการจารลึกลงจะใช้ภาษาในท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วยเหตุนี้จึงมีสำนวนที่แตกต่างกันไปเล็กน้อย ในบทนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาประวัติชุขก ที่ปรากฏในวรรณกรรมมหาเวสสันดรชาดกอักษรขอม ไบลานฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ

ความเป็นมาของวรรณกรรมเวสสันดร อักษรขอม ส่วนใหญ่จะได้รับมาจากประเทศกัมพูชา เพราะมีเขตแดนติดต่อกัน และในอดีตดินแดนภาคอีสานบางส่วนเคยอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรขอมโบราณ โดยเฉพาะบริเวณภาคอีสานตอนล่างที่ปัจจุบันชาวเขมร ถิ่นไทยอาศัยอยู่ในบริเวณจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ ส่วนใหญ่น่าจะมีการอพยพเข้ามาหรืออาจจะมีการตั้งถิ่นฐานอยู่มาแต่เดิม ก็อาจเป็นไปได้ ตามประวัติศาสตร์และความเป็นมาของชาวเขมร

ถิ่นไทยข้างต้นนั้น ในสมัยเมื่อก่อนการติดต่อกันระหว่างชาวเขมรถิ่นไทยและเขมรกำพูชาที่ตั้งรกรากอาศัยอยู่ระหว่างภูเขาพนมดงรัก หรือ ดงเร็ก

มหาเวสสันดรชาดกอักษรขอม กัณฑ์ฉลอง ฉบับของวัดบ้านแซว ตำบลห้วยใต้ อำเภอบางขัน จังหวัดศรีสะเกษ หน้าลานที่ ๑๕.(ที่จารึกนามผู้แต่ง ปีพุทธศักราชที่จาร) เหตุผลในบางฉบับที่ปรากฏชื่อผู้แต่งและไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งใบลานมหาเวสสันดรชาดกนั้น ประคอง เจริญจิตรกรรม ยังได้กล่าวถึงการที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งในวรรณกรรมท้องถิ่นไว้ว่า

๑) ผู้แต่งไม่ประสงค์จะบอกชื่อตนเอง จึงไม่บอกชื่อตลอดจนวันเดือนปี และสถานที่แต่งไว้ หรือมีฉะนั้นผู้แต่งได้เขียน ชื่อตนเอง พร้อมวันเดือนปี และสถานที่แต่งไว้ แต่ภายหลังอาจสูญหายหรืออาจถูกลบออก

๒) เนื่องจากมีผู้ศรัทธา หรือมีความนิยมในหนังสือบางเรื่อง และต้องการจะถวายหนังสือเรื่องนั้นให้แก่วัด แต่เขียนตัวหนังสือไม่เป็น จึงจ้างคนเขียนคัดลอกจากฉบับเดิมเสร็จแล้วก็ลงชื่อตนเองแทนชื่อผู้แต่ง

๓) บางคนเห็นว่า เรื่องใดสนุก และไพเราะคิดอยากได้มาไว้เป็นสมบัติของตนเองก็คัดลอกเอามา ตอนที่คัดลอกเอามา

ก็ลบชื่อผู้ประพันธ์เก่าออก แล้วเอาชื่อตนใส่แทนด้วยเห็นว่าหนังสือนี้เป็นสมบัติของตน

การจารบนใบลานใช้อักษรขอม ๒ แบบ คือ อักษรขอมบรรจงหรืออักษรมูล และอักษรเชรียงหรืออักษรเฉียง โดยอักษรมูลนั้นใช้เขียนหนังสือธรรม เช่น คัมภีร์พระไตรปิฎก หรือหนังสือเทศน์

๕. ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์วรรณกรรมมหาเวสสันดรชาดก: กรณีศึกษาชุมชนกัณฑ์ในคัมภีร์ใบลาน อักษรขอม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยในประเด็น คือ ข้อเสนอแนะให้มีการแปลอักษรขอมที่เป็นอักษรโบราณให้เป็นอักษรไทยที่ใช้ในปัจจุบัน เพราะนักปราชญ์ ผู้รู้เรื่องอักษรขอม ยังมีน้อยลงไปเรื่อย ๆ

ข้อเสนอแนะ เพื่อนโยบายที่ควรให้มีหลักสูตรการเรียนการสอนภาษาขอมในระดับประถม มัธยมและระดับอุดมศึกษา เพื่อสามารถแปลตำราโบราณ ที่มีจารึกไว้ในใบลาน ที่มีอยู่ตามอารามต่าง ๆ มากมาย และเพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมด้านภาษาโบราณของไทยให้คงอยู่สืบทอดชั่วลูกชั่วหลาน เพลิดเพลินตลอดกาลนาน

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ใบลานอักษรขอม, ฉบับวัดบ้านแซว ตำบลห้วยใต้ อำเภออุ้มผาง จังหวัดศรีสะเกษ, ๒๕๖๒.